

UDK:101.

Behruz G'AFUROV,
Farg'ona davlat universiteti mustaqil tadqiqotchisi
E-mail: behruz@mail.ru

Falsafa fanlari doktori I.Siddiqov taqrizi asosida

THE VIEWS OF OUR GREAT THINKERS ABOUT THE PERFECT GENERATION

Annotation

In this article, the upbringing of a well-rounded generation is a multifaceted task that requires comprehensive theoretical and methodological foundations. In this framework, there are spiritual, moral and ideological criteria necessary for holistic development. This study aims to shed light on the theoretical frameworks and methodological approaches needed to investigate these criteria in the context of educational systems.

Key words: Democracy, perfect personality, socialization, phenomenology, market economy.

МНЕНИЯ НАШИХ ВЕЛИКИХ МЫСЛИТЕЛЕЙ ОБ ИДЕАЛЬНОМ ПОКОЛЕНИИ

Аннотация

В данной статье воспитание всесторонне развитого поколения представляет собой многогранную задачу, требующую комплексного теоретического и методологического обоснования. В этих рамках существуют духовные, моральные и идеологические критерии, необходимые для целостного развития. Целью данного исследования является пролить свет на теоретические основы и методологические подходы, необходимые для изучения этих критериев в контексте образовательных систем.

Ключевые слова: Демократия, совершенная личность, социализация, феноменология, рыночная экономика.

BUYUK MUTAFAKKIR ALLOMALARIMIZNING BARKAMOL AVLOD HAQIDAGI QARASHLARI

Annotatsiya

Ushbu maqolada barkamol avlod tarbiyasi ko'p qirrali ish bo'lib, har tomonlama nazariy va uslubiy asoslarni talab qiladi. Bu doirada yaxlit rivojlanish uchun zarur bo'lgan ma'naviy-axloqiy va mafkuraviy mezonlar mavjud. Ushbu tadqiqot ta'lim tizimlari kontekstida ushbu mezonlarni tadqiq qilish uchun zarur bo'lgan nazariy asoslarni va uslubiy yondashuvlarni yoritishga qaratilgan.

Kalit so'zlar: Demokratiya, komil shaxs, ijtimoiylashuv, fenomenologiya, iqtisodiyoti.

Kirish. Jahon madaniyati rivojiga beqiyos hissa qo'shgan buyuk ajdodlarimiz merosini e'zozlash va targ'ib qilish yoshlarda qadr-qimmat va tashabbuskorlik tuyg'usini tarbiyalashda muhim ahamiyat kasb etadi. Ushbu bebaho merosni chuqur o'rganish va keng targ'ib etishga qaratilgan mazmunli va ta'sirli loyihalarni amalga oshirish uning ahamiyatini yoritib, kelajak avlodlarga ilhom bag'ishlaydi. Amir Temur, Bobur Mirzo, Mirzo Ulug'bek, Jaloliddin Manguberdi kabi buyuk davlat arboblari, sarkardalarimiz ajdodlarimiz mardlik, adolatparvarlik, insonparvarlik, ilmiy izlanish namunalari bo'lgan. Bu rahbarlar nafaqat davlat boshqaruvida, balki harbiy jasoratda ham, yurt himoyachilarini tarbiyalash, ornomus va fidoyilik qadriyatlarini singdirishga ham ustuvor ahamiyat qaratgan. Xorazmiy, Beruniy, Abu Ali ibn Sino, Forobiy va Alisher Navoiylar: Bu alloma va mutafakkirlar matematika, astronomiya, tibbiyot, falsafa va adabiyot kabi turli sohalarga ulkan hissa qo'shib, insoniyat sivilizatsiyasini sezilarli darajada ravnaq toptirdilar.

Imom Buxoriy, Bahouddin Naqshband va Yassaviy: Bu ulamolalar diniy ilmlar shon-shuhratini yoyishgan, ma'naviy va jismoniy kamolotga oid saboqlar berib, bugungi kunda ham yoshlar uchun dolzarb bo'lib kelmoqda. Abdulla Qodiriy, Abdulla Avloniy, Abdurauf Fitrat, Cho'lpon, Mahmud Behbudiy, Usmon Nosir kabi ma'rifatparvarlar ijodi yoshlarimizning ta'lim-tarbiyasiga, hayotiga katta ta'sir ko'rsatdi. Bu yozuvchi va ziyolilar madaniy-ma'rifiy manzaraga, xalqimizning zamonaviy o'ziga xosligini shakllantirishga hissa qo'shgan. Sho'rolar davrida buyuk ajdodlarimizning bebaho madaniy-ma'naviy merosi ko'p hollarda noxolis talqin qilinib, xalqimiz, yoshlarimiz o'rtasida bu merosni idrok etishga ta'sir ko'rsatgan. Bizning jamoaviy ongimizda munosib o'rin egallash uchun ushbu merosni qayta tiklash va to'g'ri taqdim etish juda muhimdir. Ulug' ajdodlarimiz qoldirgan merosni e'zozlash, ularning hissasi va qadriyatlarini targ'ib etish yoshlarimizning ma'naviy-madaniy rivojlanishida

muhim ahamiyat kasb etadi. Ularning yutuqlari va ta'limotlarini ta'kidlaydigan tashabbuslarni amalga oshirish orqali biz kelajak avlodlarni bu mukammallik va halollik merosini davom ettirishga ilhomlantirishimiz mumkin.

Adabiyotlar tahlili va metodologiya. O'zbekiston bozor munosabatlariga to'la o'tayotgan davrda ma'naviy-axloqiy qadriyatlarining ahamiyati tobora o'sib borayotganligi ma'naviy barkamol avlodni tarbiyalashni eng dolzarb masala sifatida kun tartibiga qo'yimoqda. Bozor munosabatlarida ham yuksak ma'naviyatli va axloq-odobli, iqtidorli, bilim saviyasi yuqori va chuqur, zukko, ishbilarmon, ishchan kishilar zarur. Qashshoq ma'naviyat, ma'naviy-axloqiy sust, bilim saviyasi yuzaki va past, ishning ko'zini bilmaydigan kishilar bozor munosabatlarida ko'zlangan maqsadga erisholmaydilar. Bundan xulosa shuki, hech ikkilanmay va kechiktirmasdan ma'naviy-ma'rifiy tarbiya masalasi haqida o'ylash, uni to'g'ri yo'lga solish vazifasi kelib chiqadi. Bunda biz ma'rifatparvar bobomiz Abdulla Avloniyning "Tarbiya bizlar uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir" degan o'gitiga amal qilishimiz kerak. "Har bir jamiyatda va har bir bosqichda insonlar farovon yashash uchun intiladilar, izlanadilar, yangi-yangi imkoniyatlarni yuzaga keltiradilar. O'zbekistonda qurilayotgan bozor iqtisodiyoti munosabatlari sharoitida bozorni mustahkamlovchi qudratli mexanizmining yaratilishi lozim bo'ladi".

Buyuk ajdodlarimiz ilm-fanning qaysi sohasi bilan shug'ullanmasinlar inson ma'naviyatini shakllantirishga, ta'lim tarbiya masalalariga alohida e'tibor berganlar. Jumladan, Forobiyning "Fozil odamlar shahri", "Baxt saodatga erishuv haqida", Ibn Sinoning "Qush risolasi", Abu Rayhon Beruniyning "Qadimgi xalqlardan qolgan yodgorliklar" kabi asarlar inson shaxsini, axloqiy tarbiyasini, ma'naviyatini shakllantirish muammosini tahlil etishga bag'ishlangan. Ma'naviy tarbiya bo'yicha yozgan pedagog Abdulla Avloniy o'zining "Turkiy

guliston yoxud axloq" asarida inson axloqi xususida fikr bildirib, shunday deydi- "Tarbiya biz uchun yo hayot, yo mamot, yo najot, yo halokat, yo saodat, yo falokat masalasidir". Shuning uchun yurtboshimiz "yuqori malakali, zamonaviy bilimlarga ega bo'lgan, hozirgi kun talabalari asosida fikrlay oladigan yetuk kadrlarni tayyorlash ham ijtimoiy-siyosiy, ham iqtisodiy muammolarimizni hal etishning kaliti hisoblanadi[1].

Islom tafakkurida "komil shaxs" yoki "al-inson al-komil" tushunchasi tarix davomida turli islom ulamolari va tasavvuf olimlari tomonidan muhokama qilingan muhim falsafiy va ma'naviy g'oyadir. Bu tushuncha so'fiylik ta'limoti bilan chambarchas bog'langan bo'lib, u ko'pincha insonning ma'naviy, axloqiy va intellektual rivojlanishining timsolini ifodalaydi. "Shaxsga yo'naltirilgan yondashuv doirasida talabalarda pedagogik faoliyatni shakllantirishning metodologik yo'nalishlari tushuniladi. Bunda bo'lajak o'qituvchilarda o'zaro aloqador bo'lgan tushunchalar va harakatlar tizimi tarkib toptiriladi. Bu jarayonda talaba shaxsining o'z-o'zini anglashi, o'z faoliyatini tarkib toptirishi va uni amaliyotga tatbiq etishi nazarda tutiladi. Shu asosda bo'lajak pedagogning o'zigagina xos bo'lgan betakror xususiyatlari shakllantiriladi. Shaxsga yo'naltirilgan ta'lim jarayonida bir qator texnologiyalardan foydalanish imkoniyati mavjud. Shaxsni bir butun yaxlit tarzda rivojlantirish, o'quv harakatlari va layoqatlarini rivojlantirish, shaxsga yo'naltirilgan rivojlantiruvchi ta'lim, shaxsga yo'naltirilgan pedagogik jarayonlarning har birida o'ziga xos texnologiyalardan foydalanish mumkin"[2].

Muhtaram faylasuf va ilohiyot olimi Al-G'azzoliy so'fiylik va axloqqa oid asarlari orqali komil inson tushunchasiga hissa qo'shgan. G'azzoliy nazarida komil inson qalbi Allohdan boshqa hamma narsadan poklangan, Allohga to'la tavakkal va ma'naviy bilimga yega bo'lishi bilan ajralib turadi. U komil inson bo'lish yo'li sifatida ichki poklanish va axloqiy yuksaklikka urg'u bergan.

Mashhur shoir va mutasavvif Jaloliddin Rumiy ham o'zining she'riy va tasavvufiy asarlarida komil inson g'oyasiga to'xtalgan. Rumiy nuqtai nazari qalbnig Xudoga bo'lgan sayohatiga urg'u beradi, bu sevgi, sog'inish va nafsning ustunligini o'z ichiga oladi. Rumiy uchun komil inson ruhiy ishqni anglagan va Ilohiy bilan birlashgan insondir.

Islahon maktabi nomi bilan mashhur bo'lgan islom falsafasi maktabining nufuzli faylasufi Mulla Sadra ruhning yevolyusiyasi va kamolotiga taalluqli substansial harakat g'oyasini ilgari surdi. Uning uchun komil inson ilm, yezgulik va ruhiy amaliyot orqali ilohiy huzur bilan birlikka yerishgan, jiddiy o'zgarishlarni boshidan kechirgan shaxsdir. Bu mutafakkirlar, jumladan, islom tafakkurida komil inson haqidagi talqinlarning boy gobelenini taqdim yetadilar. Konsepsiya Islomdagi inson tabiati, axloqi va ma'naviyati haqidagi munozaralarda hayotiy ahamiyatga yega bo'lib, insonning ilohiy fazilatlarini aks yettirish va chuqur ruhiy holatlarga yerishish imkoniyatlarini ta'kidlaydi. Inson ma'naviy yetukligi haqida gapirilganda buyuk ijodkor olim Ozod Sharafiddinov o'z saboqlarida shunday degan edi. "Hech qaerda hech qaysi insonlar jamiyati faqat moddiy manfaatlariga suyanibgina, faqat moddiy ehtiyojlarini qondiribgina hayot kechira olmaydi-inson hayotining saodatli bo'lmog'i uchun vijdon va imyon uning hayotida ustuvor bo'lmog'i kerak"[4].

Natijalar va muhokama. Jamiyatizda layoqatli, ishbilarmon, yetuk kadrlarga hamisha zarurat tug'ilgan. Insoniyat rivojining tarixi uning talablarini qondirish va mavjud muammolarni hal etishga qodir munosib kadrlarga ehtiyoj sezib kelganidan guvohlik beradi. Bu jamiyatning hozirgi taraqqiyot bosqichida ham dolzarb masalalaridan biri bo'lib kelmoqda. Buning uchun kadrlar siyosati negizida ma'naviyat va ma'rifat, shaxsni muntazam kamol toptirish borasida uzluksiz ish olib borish talab etiladi. Komil inson deganda biz, avvalo ongi yuksak, mustaqil fikrlay oladigan, xulq-atvori bilan o'zgalarga ibrat bo'ladigan, bilimli kishilarni tushunamiz. Pedagog olimlari barkamol insonni yetishtirish uchun tarbiya nuqadar zarurligini, uning mohiyati va mazmunini asoslab berganlar. Maxmud Qoshgariyning «Devonu lug'otit turk», Yusuf Xos Xojibning «Qutadg'u bilig», Axmad Yugnakiyning «Xi batul-xakoyik», Abu Raisoy Beruniyning

xikmatlari, ibn Sinoning «Tadbir al-manozil, Alisher Navoiyning «Maxbubul-qulub», Xusayn Voiz Koshifiyning «Axloqi muxsiniy» va boshqa asarlarida farzand ota-onaning baxti, uning to'g'ri tarbiyalanishi esa xammaning baxti, degan umumiy xulosa chiqariladi.

Inson barcha yaxshi fazilatlarini o'zida mujassamlashtirgan o'ziga xos, betakror va barkamol mavjudot - cheksiz mikrokosm sifatida ham, inson tabiatining norasoligi va buzuqligi tufayli halokatga mahkum bo'lgan tabiat xatosi sifatida ham, Xudo yaratgan banda sifatida ham, boshqa odamlar faoliyatining mahsuli sifatida ham talqin qilinadi. Sharq mutafakkurlaridan buyuk alloma Abu Ali ibn Sino o'zining barkamol shaxsni tarbiyalash g'oyasida musiqani asosiy vosita sifatida ta'riflaydi.

Insonni to'g'rilik, halollik, poklik, vatanparvarlik, ezigulik, yuksak axloqlilikka yo'llash ma'naviy barkamol inson - komil inson tushunchalarining mohiyati va mazmunini tashkil etadi. Hozirgi kunda bu masalaga birinchi darajali ahamiyat berishimizning boisi - iymoni, e'tiqodi, va ahloqiy fazilatlarini, ma'naviyati kuchli, milliy ma'suliyat tuyg'usi qalbida chuqur ildiz otgan ma'naviy barkamol fuqarolarga ega bo'lgan mamlakatgina mustaqil va barqaror rivojlana oladi. Ma'naviy barkamol insonlargina buyuk kelajakni yarata oladi.

Barkamol avlod tarbiyasi tushunchasi falsafiy, siyosiy, ma'no-mazmunga ega bo'lib, u siyosatning asosiy elementlari, avvalo siyosiy ijtimoiy institutlarda munosabatlar va jarayonlardagi tub islohotlarni o'z ichiga oladi. barkamol avlod uchun vatanparvarlik, yurtparvarlik zarur sifat ekanligini bilsak, avvalo ota - onalarni farzandlarning ko'z o'ngida o'z oilasi, mahallasi, shahri yoki qishlog'i, yurti qadriyatlariga sadoqatli, kasbida mukammal usta, istiqbolga ishongan, vatanparvar timsolida gavdalanitirishga, birinchi navbatda voyaga yetmagan farzandlar bilan ishlashga, ularni tarbiyalashga o'rgatishimiz, ushbu masalaga bag'ishlangan ommabop risola va qo'llanmalar yaratishimiz kerak.

Barkamol avlod - bu mavhum tushuncha bo'lib, kontekst, madaniyat va vaqtga qarab turli xil talqinlarga yega bo'lishi mumkin. Odatda, barkamol avlod ma'naviy va jismoniy fazilatlarini o'z ichiga olishi mumkin bo'lgan barkamollikning qandaydir standarti bilan bog'liq. Uyg'onish davri Sharq mutafakkirlari o'zlarining ta'lim va tarbiya to'g'risidagi asarlarida barkamol shaxsni shakllantirish muammosini ygr yuzida insonning baxtga erishuvi uchun shartsharoitlar yaratish to'g'risidagi g'oyalar bilan bog'liqlikligiga qaraganlar. Pedagogika tarixida al-Forobiyning fozil inson sifatlarini, bilimlarni olish yo'llari va uslublari haqidagi konsepsiyasi; al-Beruniyning kasbiy bilimlarni egallash uslublari haqidagi qarashlari; Ibn Sinoning aqliy, ma'naviy hamda jismoniy komillikka erishish haqidagi ta'limoti; al-Xorazmiyning ilmiy bilimlar, hayotiy muammolarni hal qilish yo'llari to'g'risidagi asarlari o'zining alohida o'miga ega. Jumladan, alXorazmiy shaxs sifatlarini shakllantirish va shaxslararo munosabatlarni rivojlantirishda farming yuksak o'mini qayd etadi. U shaxsni kuzatish, tajribasnovlar o'tkazish, ko'nikma va malakalarni tarkib toptirishga, aqliy sifatlarni rivojlantirishning boshqa vositalariga katta ahamiyat bergan. Bu to'g'ridagi fikrlarini u «Al jabr v-al muqobala» (Algebra), «Hisob al-hind» va boshqa asarlarida bayon qilgan[7].

Qadriyat asosini shakllantirish: Barkamol avlod tarbiyasi madaniy, ijtimoiy va tarixiy sharoitga qarab turlicha bo'lishi mumkin bo'lgan ma'lum ideal va qadriyatlarga asoslanishi kerak. "Falsafiy ta'limotlariga tayanib ish ko'rsila, tarbiya ta'sirchanligi yanada mukammallik kasb etadi. Shu bois ularning ilmima'rifat, ta'lim-tarbiya sohasidagi fikr lari, axloqiy qarashlaridan mustaqil O'zbekiston istiqbolini mustahkamlash, yosh avlod axloqiy kamolotini shakllantirishda keng foydalanish maqsadga muvofiq". Shaxsning ma'lumotni tahlil qilishi, asosli qarorlar qabul qilishi va manipulyatsiya qilinmasligi uchun uning tanqidiy fikrlash qobiliyatini rivojlantirish muhimdir. «Farzandlarimizning qobiliyatini ro'yobga chiqarishga bolalikdan e'tibor berib, ularning kamoloti uchun barcha imkoniyatimizni safarbar etsak,

yurtimizda yana ko'plab Beruniylar, Ibn Sinolar, Ulug'beklar yetishib chiqadi»[8].

Xulosa. Sharq mutafakkirlari turli an'analar bo'yicha axloqiy rivojlanish, intellektual o'sish, ma'naviy ma'rifat, tabiat

va jamiyat bilan uyg'unlik uyg'unligini ta'kidlaydilar. Bu qarashlar hayotning barcha jabhalarida ezgulikka, donishmandlikka, mutanosiblikka intiladigan shaxslardan komil avlod paydo bo'ladi, degan g'oyaga yaqin keladi.

ADABIYOTLAR

1. Akramov A.A. Bo'lajak o'qituvchilar fuqarolik pozitsiyasini shakllantirishda shaxsga yo'naltirilgan texnologiyalarning o'rni, 2017, 4.
2. Abu Nasr Forobiy. Fozil odamlar shahri. Yangi asr avlodi. ISBN: 978-9943-27-613-0. 2016 yil
3. O.Sharafiddinov. Ijodni anglash baxti. T.: "Sharq" nashriyoti, 2004. - 640 b
4. Sh.M. Mirziyoev. «Yoshlar ma'naviyatini yuksaltirish, ularning bo'sh vaqtini mazmunli tashkil etish bo'yicha muhim vazifalar» mavzusidagi videoselektor yig'ilishidagi nutqi. // «Xalq so'zi» gazetasi, 2019 yil 20 mart
5. Тешабоев М. М. Формирование основ нравственной культуры личности в образовательном процессе и гуманистическое мировоззрение //Credo new. – 2011. – №. 1. – С. 19-19.
6. Тешабоев М. М. Жамиятда ижтимоий адолатни таъминлашнинг принципиал масалалари ва фалсафий-хуқуқий муаммолари// Oriental renaissance: Innovative, educational, natural and social sciences. – 2022. – Т. 2. – №. Special Issue 23. – С. 504-514.
7. Тешабоев М. Моральная культура личности как фактор устойчивого развития общества //Theoretical & Applied Science. – 2016. – №. 6. – С. 85-87.
8. Marifovich T. M. Impact of Globalization on Human And Social Culture //International Journal of Scientific Research And Education. – 2019. – Т. 7. – №.4